

Anže Okorn

12 let suženj? Richard Linklater: *Fantovska leta*

Lastno starševstvo je Richarda Linklaterja spodbudilo k ideji filma o otroštvu in odrasčanju, v katerem bi skušal zajeti prav njuno že samo po sebi zelo filmsko esenco, minevanje časa z velikimi in drobnimi življenjskimi spremembami, ki jih ta prinaša. Slednje so še toliko bolj očitne, ko so soočene s svojim nasprotjem, enim in istim. Zato se je Linklater leta 2002 odločil za zelo redek filmski projekt, z isto glavno igralsko zasedbo snemati naslednjih 12 let, vse časovno obdobje, ki ga otrok preživi v osnovni in srednji šoli. Podobnih projektov so se v filmski zgodovini že lotevali; posebej velja omeniti filme *Anna* (Anna: Ot šestih do vosemnadstati, 1994, Nikita Mihalkov), v katerem je režiser z vsako leto ponavljajočimi se vprašanji svoji hčerki spregovoril o spremembah v Rusiji. Slično intervjujska je tudi britanska televizijsko-filmska serija *Up!* (1964–, Paul Almond/Michael Apted), z za zdaj zadnjim delom iz leta 2012. Nekakšen približek letošnjim *Fantovskim letom* (Boyhood, 2014) je seveda Truffautovih pet filmov z Jean-Pierrom Léaudom v vlogi Antoina Doinela, nenazadnje pa tudi Linklaterjeva lastna trilogija *Pred ...* (Before Sunrise, 1995; Before Sunset, 2004; Before Midnight, 2013) s protagonistoma Julie Delpy in Ethanom Hawkom.

Snemanje je iz leta v leto bolj postajalo svojevrstno stapljanje realnosti in fikcije, trdno osnovno strukturo zgodbe je Linklater tekom običajno treh snemalnih dni letno z ekipo rahljajl z naključji neznane prihodnosti, njihov najožji sodelavec so bila prijetna presenečenja, tako pred kot za kamero so bili družina.

V otvoritvenem prizoru filma gledamo takrat sedemletnega Ellarja Coltrana v vlogi Masona, kako zasrt v nebo leži na travniku šolskega igrišča in nas ob tem spominja na zadnje minute Linklaterjevega

filma *Zadeti in zmedeni* (Dazed and Confused, 1993). Spremlja ga skladba Yellow skupine Coldplay »poglej zvezde, kako svetijo zate ter za vse, kar počneš, in vse so rumene«. Mladi igralec je bil res obkrožen z zvezdami, svojimi filmskimi starši Patricio Arquette in Ethanom Hawkom ter someščanom Linklaterjem, enim vodilnih režiserjev ameriškega neodvisnega filma. Slednji je pred rumenim tiskom in možnim razočaranjem, ki ga lahko prinese kritika, otroka obvaroval s skrivnostnostjo projekta, predvsem pa z oddaljenostjo premiere filma – zdaj, ko je ta prišel v kinematografe, sta Coltrane in režiserjeva hčerka Lorelei, ki v filmu igra njegovo sestro, že odrasla, rešena otroške ranljivosti.

V dveh urah in tridesetih Mason odraste pred našimi očmi. Izseki iz njegovega življenja so izbrani zelo premišljeno, so kot vizualizirani spomini na otroštvo. Dramatični dogodki, pa tudi nepomembni detajli, ki nam po nekem izmuzljivem ključu potem še vse življenje ostanejo v glavi, ob tem pa niti ne vemo, ali smo jih doživeli sami, se jih spominjamo po fotografijah ali pa so nam o njih le pripovedovali. Kadri se hitro menjavajo, kamera daje gledalcu občutek neposredne prisotnosti, saj je kot družinski član, prijatelj, punca, šef v službi ali pa naključni opazovalec ob strani. *Fantovska leta*, čeprav igrani film, deluje kot dokumentarec o 12 letih življenja običajne bele ameriške družine srednjega razreda, ob katerem imamo pogosto občutek, da gledamo domači video. Kljub temu pa Linklater v njem subtilno secira Ameriko: Hawkov očetovski »Kogarkoli, le Busha ne!«, ki pospremi televizijske posnetke ubitih ameriških vojakov iz Iraka; »Nafta«, odgovor maminega bodočega fanta, marinca, kaj je po mnenju Iračanov razlog za vsa ameriška mirovna posredovanja; »Ti izgledam kot volilec Baracka Husseina

Obama, spelji se mi z verande, to je zasebna posest, lahko bi te ustrelil!« in nenazadnje »Ded jo je dal mojemu očetu, ta meni, zdaj ko si star 15, pa bi rad, da jo imaš ti!« o puški, ki po Bibliji (ta ima ironično vse Jezusove govore natisnjene z rdečo) in elegantnem suknjiču zaključi serijo Masonovih rojstnodnevni daril.

Še eno od teh je kompilacijska plošča solo pesmi članov The Beatles z naslovom The Black Album, ki jo v enem od mnogih prizorov vožnje z avtom oče podari sinu, češ da tako zelo skrbno in premišljeno urejena odloži razpad glasbene skupine za eno leto, hkrati pa na ta način opravi z večnim vprašanjem po najljubšem Beatlu. S to epizodo je mogoče potegniti vzporednico tudi z Linklaterjevo naracijo. Ker ni uspel izpostaviti najljubšega oziroma najintenzivnejšega spomina ali dogodka iz otroštva, ki bi bil osrednja tema filma, je slednja postal sam spremenljivi tok življenja ter ob hkratni montaži in pisanju scenarija na – za zgodovino filma – res dolgi rok pripeljal do ravnovesja. Na začetku filma tako ne izvemo, zakaj sta protagonistova starša pravzaprav ločena, informacija nas zadene kot otroka, ki je še premajhen, da bi globlje razloge za ločitev sploh razumel. Pojasnila Linklater povsem nevsiljivo podaja tekom filma, prihajajo s pogovori odraščajočega glavnega lika. Družina v *Fantovskih letih* je kot razpadli rokenrol band, člani so ali še bodo šli po samostojnih poteh, vendar bo na teh pečat njihovega razmerja ostal neizbrisen. Tako Masonova selitev od doma ob vpisu na univerzo na nek način le zrcali zgodnejši pobeg iz hiše očima alkoholika. Nakup družinskega enoprostornika na račun prodaje klasičnega starodobnika, sinu obljubljenega za 16. rojstni dan, kaže hkrati novopečenega odgovornega očeta in obupanega večnega upornika, ki ne drži obljube. »Vse dajem od sebe, pa je vseeno vse sranje!« pravi v nekem trenutku mama Patricia Arquette. Odmev te izjave je slišati ob očetovem odgovoru na Masonovo vprašanje, v čem je sploh smisel: »Pojma nimam, vsi se le trudimo po najboljših močeh.«

Takšna iskrenost odlikuje na vseh ravneh ves film, katerega rdeča nit je tudi vzgoja. Kompleksnost slednje je razpršena v različne prizore, ki skupaj tvorijo krhko distanco med njenimi odlikami in zablodami. Truditi se v vzgoji preprosto ni nikoli dovolj. Dolge knjižne police, polne nasvetov in pravil nenehno pretresajo naključja, tem pa ne uidejo ne otroci ne odrasli, vzgojitelji. Vzgojne napotke ves čas gnetejo konkretne življenjske okoliščine, kar Linklaterjev film

lepo uprizarja. Opozarjanje na vestno izvrševanje hišnih opravil se otrok ne prime na isti način, če pride iz ust zateženega pijanca ali pa s pesmijo, ki govori o pravljičah in ljubčkih za lahko noč. Filmu se pozna, da je bila vodilna ustvarjalna trojica Arquette, Hawke in Linklater za časa snemanja popolnoma prevzeta z lastnim starševstvom, in če ne bi bil že oddan, pravi režiser, bi bil tak na koncu tudi naslov, *Starševstvo* (Parenthood, 1989, Ron Howard).

Linklater je vseh 12 let snemal na 35-milimetrski trak, kar je popolni kontrast vsem izumom tehnologije, ki se v filmu pojavijo mimogrede. Številne igralne konzole, iz leta v leto zmogljivejši fotoaparati in nenazadnje mobilni telefoni, dandanašnji že neločljivo povezani s spletom, ki ironično preko družabnih omrežij človeštvo odtuja v smislu dejanskega osebnega stika. Zgovorno je pritoževanje protagonista glede dekletovega konstantnega pogledovanja na mobilca. Sam zavrača življenje preko zaslona, noče biti kot vsi ujet »nekje vmes«, ampak doživljati resnične ljudi, ne le njihovih izumetničenih profilov.

To problematiko rešujejo *Fantovska leta* z uprizarjanjem ganljivo pristnih človeških stikov, za katere je v veliki meri odgovorna igra vseh. Posebej velja izpostaviti Patricio Arquette v vlogi mame samohranilke, odločne in močne ženske, katere nežni glas in mile oči ne morejo skriti nenehnih razočaranj in bolečine. Prizor, ko Mason, fotograf, zavrže svojo prvo fotografijo, ki jo je posnel kot otrok, ona pa se zlomi ob dejstvu, kako čas hiti, življenje pa gre mimo nje, je antologijski.

Celoten film lepo povzame Masonovo spraševanje očeta, če na svetu obstaja kaj tako magičnega, kot so palčki. So ti kaj bolj magični kot kiti, pravi ta, in mu pove zgodbo o velikanskih morskih sesalcih, ki živijo v oceanih, uporabljajo sonar, pojejo pesmi, s srci velikimi kot avtomobili. Magični na podoben način so lahko tudi filmi ...

